

Ha meghal a nap

Tóth Erzsébet költő, író

Püski Sándor neve szikrázik a barna fakoporsón, gyémántként szórja fényét a búcsúzókra. Könnyek a férfiak arcán, szemében, a nők elő merik venni zsebkendőiket. Fehér kendők, fehér ingek, fekete öltönyök.

Egy kislányszőke tin-cseiben nemzetiszín szalag, egy idős bácsi hatalmas magyar zászlót tart. Vagy a zászló tartja őt. A tömegben ismerős arcok, ismeretlenek. Itt vannak a lakiteleki nagyok, Csoóri Sándor, Csurka István, Lezsák Sándor, Bíró Zoltán, Fekete Gyula,

Pozsgai Imre, Bakos István. Látom Görömbei András, Kósa Ferencet, Agócs Sándort, Döbrentei Kornélt. Könyvkiadók és olvasók. Itt vannak ők is, kiket egy égi mozigépész vetít elém: Csengey Dénes, Nagy Gáspár, Nagy László, Lázár Ervin, Bella István. A koporsónál a család, gyerekek, unokák. Akikre ránézünk, és tudjuk: a Püskiboltba ezután is nyugodtan mehetünk a könyvekért, melyeket csak itt kaphatunk meg, és egy kis reményért, lélekért, biztatásért. Lesz helye Németh Lászlónak, Szabó Dezsőnek, Cs. Szabó Lászlónak, Féjának,

Egy magyar élet

Kovács Imrének, Sinkának; a gyűrött arcúaknak, akik a magyar föld illatát, erejét sugározzák mondataikkal. A magyar sorsot. A Püski család sorsa példamutató magyar élet. Szegény sorból való kiemelkedés, a hivatás ölelése, börtön, üldözés, emigráció, a magyar sziget fölépítése New Yorkban, hazatérés. A gyönyörű hivatás folytatása a szülőföldön, mely vállalkozás sikerei ellenére azt is bizonyíthatta a halálig hüen és rendíthetetlenül tevékenykedő házaspárnak: itthon ugyanaz a száműzetés a sorsuk. Mert mire hazajöttek, a nemzet szellemében már kisebbségben szorongott a nemzeti elkötelezettség. Ma is hányszor villan át rajtunk Nagy László kiáltása: „Úristen! Én nem vagyok itthon?” Ez azonban soha nem volt hátráltató erő, inkább újabb kihívás. A könyvkiadás nemzetmentő feladat volt mindig. A nemzeti erők összetoborzásának eszköze, a szárszói találkozók szellemének fenntartása, mely egészen Lakitelekig ívelt (ahogy Lezsák Sándor fogalmazott búcsúújában), ami erőt és feladatot adhat a maiaknak. A feladat nem változott: „Előttünk egy nemzetnek sorsa áll.”

Nem látom a gyászolók között azokat, akiket, bár szellemileg máshova tartoztak, a Püski házaspár New Yorkban vendégül látott, bemutatott, kiadta könyveiket, és akik húsz éve látványosan távol tartják magukat a Püski-sátortól. Sokan meghaltak már, igaz: **Eörsi István**, Petri György, Csalog Zsolt, Könczöl Csaba. De Konrád György

sincs itt, aki még él, és nincs itt Forgács Zsuzsa sem, aki ott volt New Yorkban mindenhol, és amikor ófelsége Soros György adott vacsorát a magyar költők tiszteletére, olyan természetesen ült a pénzmágnás mellé, és fecsegett vele, mintha régi ismerősök lennének. Ezen csak kuncogtunk, mi, az asztal végére szorulók. Akkoriban még találkoztunk Püskiéknél a sokféle kalandor, száműzött, vagy csak egy lélegzetvételnél szabadságért kiutazó.

Két verseskönyvvel, itthoni botrányaimmal vállamon a New York-i Nemzetközi Költőfesztiválra utaztam, és féltem. Mi lesz velem? Püskiéket megkeresed, és nem lesz semmi baj, nyugtattak ismerőseim. Mintha az olyan könnyű lenne.

A híres Kennedy repülőtér várójában remegő lábakkal vonszolva magam, nagyon hamar megláttam valakit, feltartott tábláján az én nevem állt. Baránszky László volt, mellette végig biztonságban éreztem magam.

Felolvasóest Püskiéknél, Tolnai Ottónak és nekem, Baránszky bemutatásával. Amikor azt mondta rólam: „a női Petőfi Sándor”, azt hittem, leesem a székről; sokáig neveltünk ezen a megjelölésen később barátaimmal. Mészáros Márta, Bíró Yvett, Krencsey Mariann, és sok-sok ismeretlen a kis teremben. **Eörsi** még vagy már Washingtonban volt, aztán később ő is feltűnt közöttünk. Akkor, a könyvesboltban Sándor bácsi és Ilus néni figyelmesen hallgat-

tak minket, az új irodalom kiválasztott képviselőit. Baránszky László nem írta meg a Kosztolányi hűgát, csak később, mikor hazaköltözött. Néhány évvel később ballaghattunk a koporsója után.

Sándor bácsiék olyan könyvcsoportot állítottak össze nekünk, hogy csoda. Márai Sándor-, Cs. Szabó-, Duray Miklós-, Sinka-, Szabó Dezső-könyvekre emlékszem, mind-mind emigráns írók, vagy Magyarországon tiltottak. Legalább tíz-tizenkét könyv volt a honorárium a fellépésért. Amiért, akkor még úgy gondoltam, nekem kellene fizetnem. Tolnai Ottónak már nagyobb önbizalma volt, és jogosan. Az ő könyveit nem vették el a határon, ő Jugoszláviába tért haza, nem Magyarországra. A ferihegyi pulton a határőrök kiszédtek bőröndömből a könyveimet, és mindet elkobozták. Alaposan átvizsgáltak, egy órába telt visszapakolni. Szégyen, nem szégyen, sirtam. Két, addig megjelent könyvem is akkurátusan helyezték a többire. Tiltakoztam: „De azok az én könyveim! Én írtam őket!” Nézték rám, nézték a címet, a nevet a borítón. Ez hogy jött össze – gondolhatták. Ott volt világosan a kiadási év: 1979. A másikon: 1982. Annyit tudtam, hogy csak az 1945 előtt kiadott könyveket volt joguk elvenni, és a külföldi kiadásokat. Visszadobták a ruhák tetejére költői életművem. Sok év eltelt azóta. New Yorkba nem vágyom már, de Püskiéék sátrához mindig elmegyek a könyvhé- ten. Elmegyek ezután is.